

ive
šimat
banov

**pokušaj
za jedan
nepotpuni
portret**

fra janez
ambrozije
testen

Izbjegavajmo gradilište mita genijalnog i tek sada otkrivenog slikara. Naš je odnos prema otkriću trezveniji, opamećen, staloženiji: pripadamo vremenu u kojem je čuđenje znak neinteligencije ili u najboljem slučaju nesmotrenosti, i tako se vladajmo. Oprezno. I uostalom: kakvo je to otkriće 85-godišnjaka!? — Bez obzira na to što je napis Tonka Maroevića u jednom od posljednjih prošlogodišnjih brojeva *Starta* bio *prvi* napis o djelu toga slikara.¹ Neke se nehotične posljedice prvog pisanja ipak ne mogu izbjeći. Cijena se »senzacije« i »otkrića« morala platiti.

Ali relativizirajmo pojam »otkrića«: ovaj umjetnik slika od svoje najranije mladosti, i njegova se ranija djela mogu susresti u samostanima i samostanskim crkvama u Orebiću, Kuni na Pelješcu, u Krapnju kod Šibenika i evo ovdje u samostanu sv. Eufemije u Kaboru. To je svakako primjeren putokaz za onoga tko želi istraživati ovo djelo. Umjetnik se sjeća davnih dvadesetih godina i hodočašća (iz obližnje Korčule) profesora i slikara M. Vanke, koji je uputio riječi ohrabrenja i savjeta tada još mladom slikaru. Treba shvatiti i težinu njegove dileme kad mu je Vanka ponudio besplatno školovanje na Akademiji u Zagrebu (»rekao mi je: u dvije godine vi ste gotov slikar«). Otac Ambroz odbio je to, nakon dugog i mučnog kolebanja, i ostao u tišini samostanskih klaustara i kamenih dvorišta.

Prvih se svojih radova umjetnik sjeća: oni datiraju između 1920. i 1925. godine. To su bili uglavnom portreti i jedan blok skica koji je izgorio. Od većih kompozicija sačuvani su njegovi radovi: »Pre-nos nazaretske kućice« iz 1928. godine u crkvi samostana u Kuni, »Put križa« (14) u orebičkom samostanu iz 1961, nekoliko radova u crkvi u Kučišću (Pelješac), u samostanu u Krapnju, Badiji, u crkvi sv. Antuna u Puli, u Šibeniku i drugdje, za koje se u ovom času ne može točno utvrditi mjesto i količina. Ipak najveći dio opusa nastaje ovdje u Kaboru, gdje umjetnik intenzivno stvara nailazeći na razumijevanje onih s kojima živi u ovome lijepom kamenom zdanju.

Ispred mene je na stolu nekakav popis naziva djela, pisan na njemačkom. Brojim i zastajem na brojcima od 113! Toliko djela izvan dohvata. To je evidentirano. Ostalo se vodi pod raznim rubrikama: »isparilo«, »drpljeno«, »kupljeno« (ovdje bi bili nužni dvostruki navodnici), »izmamljeno«, »popaljeno«.

1

Ni do dana današnjeg ne znam objašnjenje za neštampanje članka poslanog u jedne naše tjedne novine.

Uz poželjnu dozu dobrodušne neobaveznosti budimo i naučno zagonetni: stavimo sve pod tajanstvenu rubriku »nestalo«, a sve to zajedno pod rubriku »kulturna razmjena u jednom pravcu«! (Mislim: uzmite Leonardu dvadesetak djela, i nema Leonarda, ali to su valjda talijanski problemi.) I to je sve. Turistička je euforija naplatila i ovdje svoj danak. Uz bakrenu boju puti i raznovrsne suvenire, posjetilac i namjernik (uobičajenije — turist) »dobio« je crtež ili uljenu sliku za popudbinu do Essena, Bonna, Aachena ili Beča. Sada djelo stoji na mjestu do kojega pristup imaju ukućani i kompletni nebeski kor koji nema problema s putovanjima.

Treba li post festum razaslati anateme na sve kućne brojeve »strassa« ili »rues«? Treba li zamjeriti gostu što je u potrazi za plodovima ove turističke blagodati uzeo i više nego što mu je ponuđeno, a da istodobno ne uputimo prijekor domaćinu? Bilo kako bilo, jedna se baština otkida iz svoga prirodnog konteksta, iz svojega vjerodostojnog tla i sredine. Između te »darežljivosti« i još iz studentskih dana svježeg mi sjećanja na krađu jednoga dječjeg sarkofaga u Solinu ili pljački po svim nenjegovanim zbirkama i zapuštenim crkvama — ne vidim bitne razlike. Istina, štete se mogu precizno mjeriti: Tizian je svakako teži od Palme, a ovaj, uzmimo, od Testena. Ali, jesu li nam to utjehe?! I do kada utjehe?

Za to vrijeme pažljivo smo bilježili broj gostiju, noćenja, pansiona, pohađali ljetne festivale i festivalčiće, piskarala su pisala sve u šesnaest o svemu i svačemu: o ljepoticama, pjevačkim zvijezdama, divama što su prosipale svoje biserne osmijehe uokolo, o mazalima što su glumila osamljenost na godišnjem odmoru. Činjenica jest: ovaj slikar nije ušao ni u rubriku »KURIOZITETI«, ni u rubriku »JESTE LI ZNALI«.

Neka mi se oprost i ovo lamentiranje nad sudbinom čovjeka i umjetnika koji je, eto tek sada,² svjedokom interesa za svoje djelo, premda je iza njega 60 godina stvaralačkog djelovanja. Ali, može se i reći: imao je sreću da to doživi. To nije malo.

Neke naznake za vrijednosni sud

Ne ulazeći ovdje u analizu kvalitete djela (to ostavljamo za neku drugu priliku) ističemo nekoliko vrlina njegova stvaralačkog stila:

Dvije opasnosti prijete svakom samouku: naivnost i »realizam«. U prvom slučaju on smatra da je do-

voljno samo osjećati, u drugom da je dostatno »pravilno« i vjerno crtati. Recite — tko s tim praznim listom školske sprema ne diplomira ili na akademiji Naivnih ili na akademiji Akademije? Taj prirodni nagon za ofucanim i besprizornim muzama nije poznavao ovaj umjetnik.

Koji se još samouk toliko emancipirao od konvencionálnih i zamornih predodžbi crkvenog slikarstva? Tu su krizu konvencije svakako začeli Medović, Kljaković, a prije svega Dulčić, koji su (upravo crkvenim) djelima oponirali legaliziranim

predodžbama crkvenog slikarstva lišenog svake istine: istine i čovjeka i umjetnosti. Testenovo djelo stoga predstavlja udarac slatkoći i zrcalnoj glatkoći izrođene postkaračijske praznine što je poškopila gotovo svaki oltar i uzvišenu vrlinu ideala pretvorila u serijski broj posijavši ga svugdje snagom distributerske mreže. Ovo je slikarstvo (još ne govorimo o kvaliteti!) odgovor jednog etosa na mrtvo tkivo crkvenih slastičarskih tvorevina i lakordajućeg nakita koji ne učvršćuje ni vjeru ni umjetnost.

I na kraju, slikarstvo je za ovog umjetnika točka ili čovjekova pozicija u odnosu na više i niže od njega. Taj antropocentrizam ipak je duboko religiozan. On je srodan unamunovskom tragičnom osjećanju života. Uostalom, »sve su nevolje s ovoga svijeta«, a glas je ove umjetnosti glas čovjeka od krvi i mesa. Ništa zato što će se taj glas isposniku činiti odviše svjetovnim, a »grešnom« čovjeku odviše religioznim. Ostavimo savršenstva savršenima.